

דתישכונע

פרשת תולדות, תש"פ, מספר 1345

"בא אחיך במרמה ויקח ברכתך"

נתן אביעזר

הברכה של יצחק

שיחה זו התקיימה בזמן שיצחק קרא לעשו וביקש ממנו להביא לו "מטעמים כְּאֲשֶׁר אֶהְבֶּתִּי... בְּעִבּוֹר תְּבָרְכֵךְ נַפְשֵׁי בְטָרִם אָמוֹת" (כז:ד). רבקה שמעה את דבריו ("הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו", כז:ו) ותהתה, כיצד זה עלה על דעת יצחק למסור את הברכה לעשו במקום ליעקב – הבן המתאים! היא לא הביעה את דעתה בפני יצחק, מפני שכאמור לא הייתה ביניהם תקשורת. במקום זאת היא פעלה בדרך עצמאית, וגרמה לכך שהברכה עברה ליעקב.

רבקה ביצעה את תוכניתה בצורה מבריקה. היא קראה ליעקב, שכנעה אותו לבצע את תוכניתה, הכינה מטעמים, הלבیשה את יעקב בעור גדי עזים ובגדי החמודות של עשו, ושלחה אותו לאביו העיוור לקבל את ברכתו. מסירת הברכה ליעקב הסתיימה בעוד שעשו היה עדיין בשדה, בחיפוש אחר ציד. לא היה לעשו שום סיכוי להתמודד עם רבקה ותוכניתה המתוחכמת. הברכה ניתנה ליעקב, ועשו נותר חסר כול.

אבל אפשר לשאול: איזה ערך יש לכל התחכום של רבקה? כאשר היא הציעה ליעקב את התכנית, חשש יעקב: "אולי ימשני אבי וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְהִבְאִיתִי עָלַי קָלְלָה וְלֹא בְרָכָה" (בר' כז:יב). אפילו אם בזמן המישוש לא תתגלה הרמאות, הרי זה רק עניין של זמן. ברור שלאחר שעה או שעתיים, יחזור עשו מהשדה ויתייצב לפני יצחק, ואז יתגלה שיעקב אכן פעל "כמתעתע". כפי שאכן אמר יצחק לעשו: "בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" (בר' כז:לה). לכן אפשר להניח, שכאשר התרמית של יעקב תתגלה, ישנה יצחק את ברכתו לקללה, כפי שחשש יעקב.

בפועל התרחש דבר שונה לחלוטין. למרות שיצחק גילה שיעקב נטל את הברכה "במרמה", הוא בכל זאת קבע, "גם ברוח יְהִיָּה" (בר' כז:לג). במילים אלו אישר יצחק את ברכתו ליעקב. רבקה ידעה שברגע שהיא תצליח לגרום ליצחק לברך את יעקב, יצחק לעולם לא יבטל את הברכה.

מה הניע את יצחק לאשר את ברכתו ליעקב למרות שהתכוון לברך דווקא את עשו? יצחק

פרשתנו עוסקת בדעות השונות של רבקה ויצחק אודות ילדיהם התאומים יעקב ועשו. השאלה הייתה, מי ראוי להיות היורש והמנהיג הבא של משפחת אברהם אבינו? הכתוב מספר שיצחק העדיף את עשו, ולעומתו העדיפה רבקה את יעקב. להלן ננסה לברר, לפי פשוטו של מקרא, את יסודות המחלוקת בין יצחק ורבקה, ובהמשך – מי צדק.

קל להבין את עמדת רבקה. מי מתאים יותר מיעקב לקבל את ברכת יצחק, ומתוך כך להימנות כמנהיג הבא של משפחת אברהם אבינו?! יעקב היה "איש תם ישב אהלים" (בר' כה:כז), צדיק מושלם הממשיך במסורת אברהם אבינו, ולכן קשה להבין את החלטת יצחק להעביר את הברכה דווקא לעשו, שהיה "ידע ציד איש שדה" (בר' כה:כז). איך עלה על דעת יצחק להעדיף דווקא את עשו?!

היחסים בין יצחק ורבקה

הוויכוח בין בני הזוג יצחק ורבקה התנהל ללא פתיחות או תקשורת ביניהם, בניגוד מוחלט לתקשורת הפתוחה שהייתה בין אברהם ושרה ובין יעקב ורחל ולאה, שהביעו דעות שונות באופן גלוי על כל נושא ונושא. אבל רבקה ויצחק לא דיברו ביניהם באופן חופשי. בפגישתה הראשונה עם יצחק, כתוב על רבקה: "וַתִּקַּח הַצְּעִירָה וַתִּתְפַּס" (בר' כד:סה), לכאורה מתוך צניעות, אך המעשה מסמל כיסוי רגשי. רבקה הייתה מופנמת כלפי יצחק, וכך היה יצחק כלפיה. בעל "העמק דבר", הנצי"ב (הרב נפתלי צבי יהודה ברלין, מאה תשע עשרה), מתאר בפירושו לתורה את מערכת היחסים שבין רבקה ויצחק כחסרת תקשורת אמיתית: "ולא הייתה רבקה עם יצחק כמו שרה עם אברהם ורחל עם יעקב, אשר בהיות להם איזה קפידא עליהם, לא בושו לדבר, מה שאין כן רבקה". דבריו נתמכים בכך שאין בתורה תיאורי שיחות בין רבקה ליצחק, מלבד שיחה קצרה אחת (כז:מו), שבה רבקה אומרת ליצחק דבר שאינו משקף את האמת.

* נתן אביעזר הוא פרופסור (אמריטוס) במחלקה לפיזיקה באוניברסיטת בר אילן, ומחבר הספרים: "בראשית ברא", "אמונה בעידן המדע" ו"מבראשית ברא עד זאת הברכה".

הקב"ה מתגלה מתוך השתלשלות האירועים בהמשך.

הרמאות ותוצאותיה

הפגם המוסרי בהתנהגותו של יעקב לא הסתכם באמירת אי-אמת לאביו ("אנכי עשו בכורך", כז:יט), אלא, הוא החל כבר בשלב מוקדם יותר. כאשר רבקה הציגה את תוכניתה ליעקב, תגובתו היחידה הייתה חשש שמא תיכשל הרמאות: "אולי ימשני אבי" (בר' כז:יב). הוא לא הביע כל הסתייגות מוסרית מתוכניתה של רבקה לרמות את יצחק, אביו העיוור ("בא אָחִיךָ בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ", כז:לה).

לאחר קבלת הברכה, יעקב היה חייב להימלט על נפשו, וכך הוא הגיע לביתו של לבן הארמי. שם סבל יעקב במשך עשרים שנה מהרמאות של לבן. הרמאות החלה בהחלפת הבנות (לאה במקום רחל) והמשיכה בשנים ארוכות, רצופות שקר וכזב. יעקב התלונן על כך בפגישה האחרונה בינו לביין לבן: "עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ... וַתַּחַלֵּף אֶת מִשְׁפְּרֹתַי עֲשָׂרַת מָנִים. לֹא־לֵהִי אָבִי אֶל־לֵהִי אֲבִרְהָם וּפְחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי" (בר' לא:מא-מב). יעקב סבל מרמאותו של לבן כעונש על הרמאות שלו כלפי אביו – מידה כנגד מידה.

רבקה סבלה לא פחות. האדם הקרוב ביותר אליה היה בנה יעקב. אך כתוצאה ממעשה המרמה, נאלץ יעקב לברוח מביתו, ולמרות תקוותה של רבקה: "וַיִּשְׁבֹּת עִמּוֹ (עם לבן) יָמִים אָחָדִים עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת אָחִיךָ" (בר' כז:מד), לא כך קרה. רבקה לא זכתה לראות שוב את בנה האהוב כתוצאה ישירה מהתרמית.

קיים רמז נוסף בפסוקים על אי-שביעות הרצון של הקב"ה מהתנהגותה של רבקה. אחרי פרשת הרמאות רבקה נעלמת מהסיפור שבתורה. בניגוד לאימהות ולאבות האחרים, מיתתה של רבקה אינה מוזכרת בתורה, והיעדר אזכור כלשהו בדבר מיתתה מודגש בתורה בצורה מעניינת. כאשר נפטרה מינקת רבקה, דבורה, התורה מקדישה לכך פסוק שלם: "וַתָּמָת דְּבִרָה מִיִּנְקַת רַבְקָה וַתִּקְבָּר... (לה:ח). לקורא אין שום עניין בדבורה, שאינה מוזכרת לפני-כן ואינה מוזכרת אחרי-כן. אלא שמטרת התורה היא למסור לנו, בעקיפין, שאת מיתת הגברת (רבקה) אין מזכירים, אבל מיתת המינקת (דבורה) כן!

סוף דבר

רבקה אימנו בוודאי פעלה בדאגה לעתיד ולהמשך הרוחני של עם ישראל, וגם יעקב אביו התכוון לכך. לכן היא נשארת לעולם "רבקה אמנו", ויעקב הוא לעולם "יעקב אבינו" – היסודות האיתנים של עם ישראל.

חי בתחושה שהקב"ה קרוב אליו בכל צעד ושעל של חייו. בביתו של יצחק אין התרחשויות מקריות. לכן, כאשר התגלה ליצחק שברכתו ניתנה ליעקב, הוא חשב שאם אכן כך קרה, הרי זהו רצונו של הקב"ה, ולכן הוא אישר את הברכה. ורבקה, שידעה שכך יגיב יצחק, בנתה על רקע זה את תוכניתה.

מי צדק – רבקה או יצחק?

עכשיו נותרה השאלה העיקרית: האם יצחק אכן חשב שעשו מתאים יותר מיעקב להיות המנהיג הרוחני של המשפחה, ושהוא ימשיך את המסורת של אברהם אבינו? התשובה ניתנה בהתבוננות בברכה עצמה. נראה שלא היו ליצחק שום אשליות באשר לטיבם של בניו.

הברכה שהתכוון יצחק לברך את עשו היא כדלהלן (כז:כח-כט):

וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֵב דָּגָן וַתִּירֶשׁ. יַעֲבֹדוךָ עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָךְ לְאֲמִים הַזֶּה גְבִיר לְאָחִיךָ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָךְ בְּנֵי אִמְךָ אֲרִיךְ אַרְוֹר וּמִבְרַכֶיךָ בְּרֹדֶךָ.

ברכה זו כולה גשמיות; היא עוסקת בכסף, כוח ושליטה. אין כל התייחסות בברכה לירושה רוחנית. אין בה זכר לאברהם אבינו או למסורת המשפחתית או לארץ ישראל. מהברכה אנו למדים שמעולם לא הייתה ליצחק כוונה למנות את עשו כמנהיג הרוחני הממשיך של משפחת אברהם אבינו. יצחק התכוון לברך את עשו רק בגשמיות.

כוונתו האמיתית של יצחק מתבררת כאשר נשווה בין הברכה הזו, שהייתה מיועדת לעשו, לבין הברכה האחרת שבידך יצחק את יעקב לפני עזיבתו לחרון, כשנמלט מעשו הזועם. בברכה זו ידע יצחק שיעקב הוא העומד לפניו (בר' כח:ד):

וַיִּתֵּן לָהּ אֶת בְּרַכְתּוֹ אֲבִרְהָם לָךְ וּלְיִצְחָק אֶתְךָ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אָרֶץ מִגְרִיד אֲשֶׁר נָתַן אֶל־לֵהִים לְאֲבִרְהָם.

ברכה זו כולה רוחנית; היא כוללת אזכור של אברהם אבינו ושל ארץ ישראל. בברכה זו יצחק ממנה את בנו יעקב להיות המנהיג הרוחני הבא של משפחת אברהם אבינו.

משתי הברכות הללו אנו למדים שיצחק התכוון לחלק את הירושה; החלק הגשמי יינתן לעשו, הבן החי בעולם הגשמי, והחלק הרוחני יועבר ליעקב, הבן הדוגל ברוחניות. לפיכך, חששותיה של רבקה היו לשווא. לא הייתה ליצחק שום כוונה לברך את עשו בברכת אברהם. לכן מתברר שלא היה כל צורך במעשי התרמית של רבקה ושל יעקב. לשווא הם הונו את יצחק. תגובת התורה לרמאות זו אינה כתובה במפורש, אבל, כנהוג בכתובים, תגובת

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא
לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף